

Gazneli Mahmûd Zamanında Hindistan'da Müstahkem Bir Kale: Kalincâr

A Fortified Castle in India during the Time of Mahmud of Ghazni: Kalinjar

Ahmet YILMAZ

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Doç. Dr. Ahmet YILMAZ

Amasya Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi Tarih /Ortaçağ Bölümü, Amasya, Türkiye

ORCID: 0000-0003-3825-2660

e-mail: ahmetyilmaz025@gmail.com

Başvuru/Submitted: 05.07.2025

Kabul/Accepted: 03.12.2025

Atıf: Yılmaz, Ahmet, “Gazneli Mahmûd Zamanında Hindistan’da Müstahkem Bir Kale: Kalincâr”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 8/2 (Aralık 2025): 884-900.

Citation: Yılmaz, Ahmet, “A Fortified Castle in India during the Time of Mahmud of Ghazni: Kalinjar”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 8/2 (December 2025): 884-900.

Lisans/License:

Öz - Hindistan’ın iç kesimlerinde Bundelkhand Bölgesi’ne bağlı kale şehri olan Kalincâr, günümüzde Uttar Pradeş eyaletinin Banda ilçesi idari sınırları içinde bulunmaktadır. Tarihi çok eski dönemlere kadar uzanan müstahkem kale Kalincâr, stratejik mevkii ve bölgenin önemli geçiş güzergâhları üzerinde yer almasından dolayı ehemmiyetli bir üs konumundadır. Gazneliler Sebüktegin’in (977-997) Gazne’de mutlak hâkimiyetini tesis etmesinden sonra elverişli konumu nedeniyle Hindistan’a taraf hâkimiyet sahasını genişlettiler. Sebüktegin yönetiminde Hindistan gazâsına başlayan Gazneliler, Hindistan’ı iyice tanıyıp keşfettikten sonra bölgeye düzenli seferler tertip edip, burada kalıcı olmayı amaçladılar. Sebüktegin’in vefatından sonra yönetime geçen oğlu Gazneli Mahmûd Dönemi’nde de aynı siyaset takip edildi. Gazneli Mahmûd Hindistan’a yaptığı seferler ile Türk-İslâm devletlerine örnek olurken kendi ününü de artırdı. Bu dönem gerçekleşen seferler genelde askeri yönleriyle ön plana çıksa da bu mücadeleler gerek Hindistan’da İslâmiyet’in kalıcı olmasına gerekse Türklere yeni yurtlar, yaşam alanları açılmasına vesile olmuştur. Bu bağlamda Türk-İslâm dünyasının müstesna hükümdarı Gazneli Mahmûd’un saygınlığını artıran ve insanların gözünde adeta bir kahramana dönüştüren önemli siyasi faaliyetleri arasında Hindistan’da İslâmiyet’i yaymak için yaptığı seferler özel bir yer tutar. Bu çalışmada Gaznelilerin, Hindistan-Türkistan siyasetinde ve Arslan Yabgu ile olan münasebetlerinde sıklıkla zikredilen Kalincâr Kalesi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler– Gazneliler, Hindistan, Kalincâr, Sultan Mahmûd.

Abstract - Kalinjar, a fortress-city in the Bundelkhand region of inland India, is today located within the administrative boundaries of the Banda district of the state of Uttar Pradesh. Kalinjar, a bastioned fortress dating back to ancient times, is an important base due to its strategic position and location on important transit routes of the region. After Sabuktigin (977-997) established absolute sovereignty in Ghazni, the Ghaznavids expanded their sphere of dominance to India due to its favorable location. The Ghaznavids, who started their expeditions to India under Sabuktigin's leadership, organized regular expeditions to the region after discovering and exploring India thoroughly and aimed to become permanent here. The same policy was followed during the reign of his son Mahmud of Ghaznavid, who took power after Sabuktigin's death. Mahmud of Ghazni set an example for the Turkish-Islamic states with his expeditions to India and increased his own reputation. Although the expeditions of this period were generally characterized by their military aspects, these struggles were instrumental in both the permanence of Islam in India and the opening of new homelands and living spaces for the Turks. In this context, among the important political activities of Mahmud of Ghazni, the exceptional ruler of the Turkish-Islamic world, which increased his prestige and turned him into a hero in the eyes of the people, his campaigns to spread Islam in India have a special place. The present study will focus on the Kalinjar Fort, which was frequently mentioned in the Ghaznavids' India-Turkestan policy and their relations with Arslan Yabgu.

Keywords– Ghaznavids, India, Kalinjar, Sultan Mahmud.

Yayın Tarihi	26 Aralık 2025
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: İki İç Hakem (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: Üç Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Benzerlik Taraması	Yapıldı-İntihal.Net
Etik Bildirim	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Ortaçağ Araştırmaları Dergisi Alan Editörü ve makalenin yazarı Ahmet Yılmaz, makalenin gönderildiği tarihten yayınlandığı tarihe kadar dergide hiçbir görev almamış ve durumu pasif hale getirilmiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr
Date of Publication	26 December 2025
Reviewers	Single Anonymized - Two Internal (Editor board member) Double Anonymized - Three External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes – İntihal.Net
Complaints	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Conflicts of Interest	Ahmet Yılmaz, the Field Editor of the Ortacag Arastirmalari Dergisi and the author of the article, held no position within the journal from the date the article was submitted until its publication, and his status was subsequently made inactive.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

EXTENDED ABSTRACT

Kalinjar Fort is one of the most important forts of the Ghaznavid period in India. Kalinjar Fort is located in Tarahati under Naraini administration (tahsil) in Uttar Pradesh on the border with Madhya Pradesh, about 56 km south of Banda in Bundelkhand district. The city is located next to the World Heritage Site village of Khajuraho. At the outskirts of the city, which is strategically located high above its surroundings, the boundaries of the Vindya District begin. The fort is located in a flat-topped area preserved at the top of the Vindhya Range, which rises to a height of 244 metres. It was built at an altitude of 408 metres on the plateau of the Kalinjar hill overlooking the plain. Aligned in the east-west direction, Kalinjar Fort is about a mile long and half a mile wide. One of the first Muslim-Turkic states established with the acceptance of Islam was the Ghaznavids, who ruled in Khorasan, Afghanistan and Northern India. The geography where the state was founded and operated is an integral part of Turkish history, culture and civilisation from the earliest times until the establishment of the Ghaznavids. The first administrators of the state, named after their capital city Ghazni and founded in this city, came to power through elections. The foundations of the state were laid with the rise of Alptegin, who started in the slave market and ended on the throne of Ghazni. Later, with Sebüktegin, the star of the Ghaznavid State and the sun of reign began to shine. After Sebüktegin (977-997) established his absolute

sovereignty in Ghazni and gained the support of the army and state officials, the Ghaznavids expanded their sphere of dominance to India due to its favourable location. Sebüktegin conquered many fortified castles in the region and captured towns that were difficult to overcome and conquer. The successful Ghaznavid expeditions to India helped Sebüktegin's popularity among the people and soldiers. A similar policy was followed during the reign of his son Sultan Mahmûd, who took the throne after Sebüktegin death. The rise and conquests of the Ghaznavids continued during the reign of Sultan Mahmûd and the state lived its most brilliant and glorious period. Ghaznavids and especially Sultan Mahmûd became famous and even identified with their expeditions to India. The Indian campaigns were not only against Hindus but also against other Muslim governors and rulers living in the region. These struggles, which came to the fore with their military aspect, were instrumental in both the establishment of Islam in the region and the opening of new homelands and gates for the Turks. The foundations laid in India at the time of Mahmûd of Ghaznavid can be seen in the subsequent Turkish states that continued their activities in the field of India by taking the Ghaznavids as an example in the following years. Sultan Mahmûd, after establishing his authority in Khorasan, was able to conclude a trust agreement with the Qarakhanids by making good use of the conquestnâ sent by Ilig Nasr to congratulate him and the bilateral relations that developed afterwards (391/March 1001). Accordingly, the Ceyhun River was accepted as the border between the two sides. Thus, Sultan Mahmûd, who secured the northern part of his borders, was able to prevent the Ghaznavids from travelling to India.

The Ghaznavids headed towards Kalinjar after Multan. Meanwhile, due to the incidents caused by Ilig Nasr, an agreement was made with the Rajah and the siege was abandoned. After returning to Ghazni, Sultan Mahmûd, who was informed about the alliances formed against him, embarked on his thirteenth Hindu expedition in the autumn of (1019) to subjugate the Rajah of Kalinjar Gandâ and his allies. In the fifteenth Hindu expedition (1022), the Ghaznavids took action against Gandâ (Nandâ), the Rajah of Kalinjar. The Ghaznavid forces first came to Gvalior and besieged it. Arcan (Ercan), the Rajah of Gvalior, who could not show any presence against Sultan Mahmûd's forces, offered peace.

After the request of the Rajah was accepted by Sultan Mahmûd, Gvalior region became subject to the Ghaznavids. After Sultan Mahmûd took control of the Gvalior fortress, he marched to Kalinjar, which was located in a strategic position on a steep terrain, to settle the unfinished Gandâ (Nandâ) issue. When the Ghaznavid army arrived at Kalinjar, which was located on the summit of a high mountain with only one sheltered, exit-accessible place, it firstly took control of the connections. Thus, Sultan Mahmûd, who established Ghaznavid rule in Kalinjar, returned to Ghazna in (March/April 1013). In the following years (March-April 1025), Samarkand meeting was held between the Ghaznavids and the Turkic Khaganate Qarakhanids. In the meeting held in Samarkand, Yûsuf Kadir Khan and Mahmûd of Ghazni resolved the issue of Ali Tegin and the Seljuks, which was closely related to Khorasan and Mâverâünnehir. As a result of this consultation, they agreed to expel the Seljuks from Mâverâünnehir and to take the lands under the control of Ali Tegin. Shortly after this meeting, Sultan Mahmud had Arslan Yabgu and his entourage arrested (1025) and imprisoned in Kalinjar Fort. Arslan Yabgu died in Kalinjar, where he was imprisoned for seven years, in (1032). Sultan Mahmûd became the most powerful Turkish-Islamic ruler in the east, controlling the entire territory that included the legacy of the Sāmānid State. With the control of Kalinjar, the Turkish domination in the region was consolidated for many years to come.

içtimai ve kültürel açıdan pek farklılık göstermezler. Devleti hanedanlar simgeleri; dolayısıyla hanedan değişiklikleri devlet isimlerine yansısı da esasen hepsi aynı devletin farklı dönemlerdeki tezahürleridir. İslâmiyet'e geçişle beraber tarih sahnesine çıkan ilk Müslüman-Türk devletlerinden biri de Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'da egemen olan Gaznelilerdir. Devletin kurulduğu ve faaliyet gösterdiği saha erken dönemlerden Gaznelilere değin Türk tarihinin, kültür ve medeniyetinin ayrılmaz bir parçasıdır. İsmi Gazne şehrinden alan ve burada yükselen devletin ilk yöneticileri seçimle göreve geçti. Alptegin'in köle pazarında başlayıp Gazne tahtında son bulan yükselişiyle devletin temelleri atıldı. Sonrasında Sebüktegin zamanında ise Gaznelilerin bahtı ve saltanat güneşi daha güçlü ışıldadı.⁵ Gazneliler, Sebüktegin'in (977-997) Gazne'de mutlak egemenliğini sağlayıp ordunun ve üst yönetimin desteğini almasından sonra müsait mevkii sebebiyle Hindistan'a taraf hakimiyet alanını genişlettiler. Böylece Sebüktegin ile Hintliler arasında uzun seneler⁶ süren savaşlar başlamış oldu. Sebüktegin liderliğinde Hindistan gazâsına başlayan Gazneliler, Hindistan'ı iyice keşfederek defalarca, güçlü seferler düzenleyip, burayı ele geçirmeyi hedeflemişlerdir. Hintliler, Gazneli kuvvetleri karşısında büyük bir korku ve endişeye düşmüşlerdir. Sebüktegin, bölgede pek çok müstahkem kaleyi fethetmek suretiyle, aşılması ve ele geçirilmesi zor olan beldeleri ele geçirmiştir. Gaznelilerin Hindistan'a düzenledikleri başarılı gazâlar Sebüktegin'in halkın ve askerlerin gözündeki kıymetinin artmasına yardımcı oldu. Kazanılan zaferler, Gaznelilerin gücünü, Sebüktegin'in emrindeki insan sayısını artırdı.⁷ Sebüktegin'in ardından yönetimi devralan oğlu Sultan Mahmûd döneminde de aynı siyaset izlendi. Gaznelilerin güçlü seferleri ve yükselişi Sultan Mahmûd zamanında da sürerken devlet en parlak ve ihtişamlı dönemini yaşadı.⁸

2. Gazneli Mahmûd'un Hindistan Siyaseti ve Kalincâr

Gazneli Mahmûd'un Hindistan'a düzenlediği seferler, Orta çağ İslâm devletlerinin ve bunu kendilerine rol model alan Müslüman Türk devletlerinin geleneğidir. Bu adet cihad, fetih veya i'la-yı kelimetullah gibi farklı adlarla tanımlanmaktadır. Gazneliler ve özellikle Sultan Mahmûd, Hindistan'a yaptıkları seferler ile nam salmış dahası özdeşleşmiştir. Hindistan seferleri yalnızca Hindular üzerine değil, coğrafyada yaşayan diğer Müslüman vali ve hükümdarlar üzerine de gerçekleşmiştir. Daha çok askeri yönüyle ön plana çıkan bu mücadeleler hem bölgede İslâmiyet'in yerleşmesine hem de Türklere yeni yurtlar, kapılar açılmasına vesile olmuştur. Gazneli Mahmûd zamanında Hindistan'da atılan temellerin sonraki senelerde Gaznelileri örnek alarak faaliyetlerini Hindistan sahasında sürdüren sonraki Türk devletlerinde görmekteyiz.⁹ Hindistan seferleri zikredilince akla ilk gelen isim Gazneli Mahmûd'dur. Bu seferler vesilesiyle İslâmiyet ve Türklük Hindistan coğrafyasına girmiş ve sonraki Müslüman Türk devletlerine örnek teşkil etmiştir. Gazneli Mahmûd'un Hindistan seferlerini neden yaptığı hakkında farklı görüş ve tartışmalar olmasına rağmen seferler sonuçlarıyla birlikte incelendiğinde evvela onun yaşadığı dönemin şartları, hükümdarlık anlayışı, sosyo-kültürel ortamı dikkate alarak değerlendirmek gerekir. Bahsi geçen dönemde yaşayan herhangi bir Ortaçağ İslâm devletinin hükümdarı, ister samimiyetle dini yaymayı düşünerek, ister dini kullanarak, ister ordusunu meşgul etmek gayesiyle, isterse de para ve servet arzusuyla fetihlere girişirdi. Gazneli Devleti ve Sultan Mahmûd halifeye bağlı ve bu ilişkinin bütün sorumluluklarını yerine getiren bir devlet olarak tanımlanabilir. Örneğin halifeden ünvan istemek için yaptıkları girişimler, halifeye gönderdikleri

⁵ Erkan, Göksu, Alptegin: Köle Pazarından Gazne Tahtına, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi (TDAD)*, 191, (Nisan 2011); 3; Ahmet, Yılmaz, "Alp Tegin'in Sâmânî Emîrleriyle Olan Münasebetleri, Gazne ve Toharistan'daki Faaliyetleri", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 11, Sayı XXXIII, (Mart 2018), 104-105; Ahmet, Yılmaz, *Sultan I. Mesûd Devri Gazneliler Tarihi (1030-1041)*, (Ankara: Fenomen Yayıncılık, 2021), 5.

⁶ İbnü'l Esîr, savaşların süresi ile ilgili olarak, "yeni doğan bir bebeğin yaşlanıp gideceği uzun bir ömür gibi süren savaşlar" tabirini kullanmaktadır. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C.VII, 318.

⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C.VII, 318; Şebânkâreî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Mecmau'l Ensâb*, Neşr. Mîr Hâşim Muhaddis, (Tahran: Müessesesi-yi İntişârât-i Emîr Kebîr, 1363 hş.), 41; Muhammed, Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, (1931: Cambridge At University Press), 29; Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. I, 128; Neslihan, Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, (Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2000), 16-17; M. Haneî Palabıyık, "Gaznelilerin Hindistan Seferleri", *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl.11, Sayı.32, (Yaz 2007), 142-143; Yılmaz, *Sultan I. Mesûd Devri Gazneliler Tarihi (1030-1041)*, 28-29.

⁸ Yılmaz, *Sultan I. Mesûd Devri Gazneliler Tarihi (1030-1041)*, 5.

⁹ Palabıyık, "Gaznelilerin Hindistan Seferleri", 139; Yılmaz, A, *Sultan I. Mesûd Devri Gazneliler Tarihi (1030-1041)*, 54.

fetihnamelerde kullandıkları ifadeler, sikke ve hutbelerde adının zikredilmesi, sultanın motivasyonunun ve psikolojisinin anlaşılması için kıymetlidir. Gazneli Devleti kendinden önceki ve çağdaşı olan Türk-İslâm devletlerinin cihad ve fetih siyasetini uygulayan bir devlet özelliği taşımaktadır.¹⁰

Orta Çağ Türk-İslâm dünyasının büyük hükümdarı Gazneli Mahmûd'un ününü artıran ve halk arasında efsanevi bir kahramana dönüştüren önemli faaliyetleri arasında Hindistan'da İslâmiyet'i yaymak için düzenlediği seferler önemli yer tutar. Gazneli Mahmûd'u Hindistan'a yönelten bir diğer olay ise; Mahmûd'un, Sistan'da amcası Buğracuk'u öldüren Halef meselesini hallettikten sonra Horasan'da Gazneliler adına istikrarı sağlamayı başarmasıdır. Sultan Mahmûd, Horasan'a işleri yoluna koyduktan sonra, İlig Nasr'ın kendisini tebrik için yolladığı fetihnâmeden ve akabinde oluşan dostluk ikliminden faydalanarak Karahanlılar ile bir güven anlaşması yapmayı başardı (Cemâziyelevvel 391/ Mart 1001). Buna binaen Ceyhun Nehri Gazneliler ve Karahanlılar arasında hudut kabul edildi. Böylece sınırlarının kuzeyini güvence altına alan Sultan Mahmûd, Gazneliler'in Hindistan'a gazâ yapıp, İslâmiyet'i yayma politikasını yeniden başlattı.¹¹ Neticede zikredilen özel meselelere ilave olarak bahsi geçen dönemin teamüllerinin gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Birçok batılı müellif, Gazneli Mahmûd'u Hindistan seferleri hakkında olumsuz fikirler sadretmekte ve seferlerin gayesinin ekonomik kazanç, ganimet, haraç elde etmek olduğunu aktarmaktadırlar. Oysaki Gazneli Mahmûd, Hindistan seferlerinde temel amaç olarak cihadı gözetmiş ve bölgeye 17 sefer düzenlemiştir. Müslümanlar tarafından Gaznelilerden önce de bu sahaya seferler yapıldığı ancak kalıcı ve etkili olanların Gazneliler ile birlikte başladığı aşîkârdır.¹² Gazneli Mahmûd'dan önce Alptegin'den Sebüktegin'e kadarki emirlerin Hinduşahiler ile yaptıkları mücadeleler ve kazanılan başarılar, Sâmânîlerden ayrılmak üzere olan emirlerin kendilerine yurt edinmeye yönelik girişimleri olarak değerlendirilebilir. Fakat mücadeleleri ve süregelen bu geleneği vazifeye dönüştüren Gazneli Mahmûd olmuştur. Zira Mahmûd'a kadarki emirlerin Hindistan'a yönelik seferleri, Sâmânîler adına ve onlara bağlılıkla (vassallık) yürütülmüştür. Oysa Sultan Mahmûd zamanında Gazneliler bağımsız ve doğrudan halifeden yetki alarak fetihlerde bulunmaktadır.¹³

3. Kalincâr'da Gazneli Hâkimiyetinin Tesisi

3.1. Kevâkir Seferi (396/1005)

Gazneli Mahmûd ve haleflerinin Hindistan'a düzenlediği çok sayıda sefer söz konusu ise de bu bölümde sadece Kalincâr ile alakalı mücadeleler üzerinde duracağız. Gazneli Mahmûd, Multan'ın¹⁴

¹⁰ M. Hanefi Palabıyık, *Gazneli Mahmud*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2023), 48-49-50.

¹¹ Curfâdekânî, Ebü's-Şeref Nâsîh b. Zafer *Tercüme-yi Târih-i Yemîni*, Neşr. Ca'fer Şiâr, (Tahran: Bungâh-i Tercüme ve Neşr-i Kitap, 1357 hş.), 249-250; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, C. VII, 472; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 67; Bayur, *Hindistan Tarihi*, C. I, 139-140; Ömer Soner, Hunkan, *Türk Hakanlığı Karahanlılar*, (İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık, 2007), 144-155; Palabıyık, "Gaznelilerin Hindistan Seferleri", 139; Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 19.

¹² Palabıyık, *Gazneli Mahmud*, 52-53; Recep Uslu, Sind'de İslam Fetihleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul 1990, 25 vd.

¹³ Palabıyık, *Gazneli Mahmud*, 53.

¹⁴ Sultan Mahmûd, Multan bölgesinde Kârmâtîliği yaymaya çalışan Ebu'l-Futûn Davûd b. Nasr'ın zararlı faaliyetleri üzerine buraya bir sefer düzenlemeye karar verdi. Sultan Gazne'den hareket ederek dördüncü Hind seferini yapacağı Multan'a gitmek için yola çıktı. Güzergâhı üzerindeki Seyhun, İndus, Sind gibi nehirlerin ilkbahar mevsimi itibarıyla sularının coşkun akmasından ve geçitlerinin kapalı olmasından ötürü Peşaver üzerinden Multan'a geçmeye çalıştı. Fakat Pencab Racası Ananadapal ona engel olmak istedi. Bu yüzden çıkan savaşta Pencab Racası yenilerek Keşmir'e kaçarken Sultan Mahmûd ise yolu üzerindeki yerleri yağmalayarak Multan'a geldi. Şehri kuşatan Sultan Mahmûd yedi günün ardından Multan'ı ele geçirdi. Kârmâtîler dışındaki halka emân verdi; şehrin hâkimi Ebu'l-Futûn Davûd b. Nasr, Serândîb'e kaçtı. Sultan Mahmûd, mühtedi Hindu kumandanı Suhalpal'ı (Nevâsâ-Şâh) yönetici olarak bıraktıktan sonra Gazne'ye döndü. Curfâdekânî, *Tercüme-i Târih-i Yemîni*, 278 vd.; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, C. VII, 486; Gerdîzî, Ebû Saîd Abdülhay b. ed-Dahhâk b. Mahmûd, *Zeynül Ahbâr*, Neşr. Abdülhay Habîbî, (Tahran: Dünyâ-yi Kitâb, 1363 hş.), 388; Mîrhând, Mîr Muhammed b. Seyyid Burhâneddîn Hâvendşâh, *Târih-i Ravzatü's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. IV, (Tahran: İntişârât-ı Pîrûz, 1338 hş.), C. IV, 66-67; C. E, Bosworth, *The Ghaznavids Their Empire in Afghanistan and Eastern Iran 994-1040*, *Edinburgh University Press*, 52; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 88-89; Wolseley Haig, "The Yamîni Dynasty Of Ghazni And Lahore, Commonly Known As The Ghaznavids", *Cambridge History of India: Turks and Afghans*, (ed. J. Wolseley Haig), (Cambridge At The University Press 1928), Volume III, 14-15; Muhammad Habib, *Sultan Mahmud Of Ghazni*, (New Delhi: 1967), 25; Erdoğan Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, (Ankara: TTK Yay., 1989), 18; Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 23-24; Y. Friedmann, "Multan", *EP*, C. VIII, 1993, 549.

fethinden sonra Kevâkîr bölgesine (kalesine) yöneldi. Şehir Beydâ isimli bir race tarafından kontrol edilmekteydi. Sultan burada çok sayıda (600) putun bulunduğunu öğrenince Kevâkîr'i kuşatarak putları yaktı.¹⁵ Gazneli Mahmûd karşısında tutunamayan Race Beydâ, Kevâkîr'i terk ederek ünlü Kalincâr Kalesi'ne sığındı. Sultan da race'yı izleyerek Kalincâr'a vardı. Kale oldukça korunaklı ve heybetli olup zor durumlarda her türlü ihtiyacın karşılanabildiği stratejik bir yerdi. Kalede içerdekilere uzun süre yetecek kadar erzak mevcuttu. Gazneli ordusu kaleye yedi fersah¹⁶ kadar yaklaşınca geçit vermez sık ormanlara rastladı. Gazneli Mahmûd'un emriyle ağaçlar kesildi ve askerlerin ilerleyebileceği kadar bir yol açılabilirdi. Ormanlık alanda ilerleyen Gazneli ordusu zorlu güzergâhta bu sefer ise derin ve geniş bir vadi ile karşılaştı. Bunun üzerine Gazneli Mahmûd yirmi süvarinin (askerin) geçebileceği ölçüde vadinin toprak ile doldurulmasını emretti. Askerler toprak doldurulmuş tulumlar ile vadiyi doldurup yolu açtılar. Gazneli ordusu çetin ve yorucu bir yolculuktan sonra Kalincâr önlerine gelerek kaleyi kuşattı. Kırk üç gün süren zorlu kuşatmanın ardından kalede bulunanalar ve Race Beydâ barış talebinde bulunduysa da Sultan tarafından kabul edilmedi.¹⁷

Bu arada Gazneliler ile Karahanlılar arasında gerçekleşen dostluk, anlaşmayı tekit için İlig Nasr'ın Sultan Mahmûd'a kızını vermeyi kabul etmesi ve tesis edilen sıhrî akrabalık uzun soluklu sulh ortamı oluşturmadı.¹⁸ Nitekim Gazneli Mahmûd, Multan sonrasında ise Kalincâr'da hâkimiyetini tesis etmekle meşgulken Karahanlı İlig Nasr'ın¹⁹ Horasan'a geçerek Gazneli topraklarını ele geçirdiği haberini aldı. Çünkü İlig Nasr, Sâmanîlerin Ceyhun'un batısında kalan yerlerin tek mirasçısının Karahanlılar olduğunu ve buraların Gazneliler tarafından gasp edildiğini düşünüyordu. Sultan Mahmûd, Hindistan şehirlerinde Kârmatiliği yaymaya çalışan Ebu'l-Futûn Davûd b. Nasr'ın üzerine sefere çıktığı zaman (396/Mart/Nisan 1006) Horasan ileri gelen komutanlarından mahrum kalmıştı. İlig Nasr, bu fırsatı iyi değerlendirebilmek için akrabası Subaşı Tegin'i Horasan'a ve kardeşi Cafer Tegin'i ise güçlü bir orduyla Belh'e sevk etti. Böylelikle Gazneliler ile dört beş senedir devam eden muahedeyi ve dostluğu ihlal etti.²⁰ Multan ve Kalincâr ile meşgulken Horasan'da yaşanan gelişmeleri haber alan Sultan Mahmûd Race Beydâ ile anlaşma imzaladı. Buna binaen Race beş yüz fil, üç bin yük gümüş verecek, bunun yanında kendi mahalli kıyafetini (Hind kavuğu) giymekten vaz geçip, Sultan Mahmûd'un kendisine gönderdiği hil'atı giyecekti. Sultanın bütün şartlarını kabul eden Race Beydâ, zor geldiği için hil'at giymeyi kabul etmedi. Race Beydâ, Sultan Mahmûd'un hilat giyme dışındaki şartlarının hepsini kabul ederek anlaşmaya bağlı kalacağı sözünü verip, sonrasında ise onun güvenini kazanmak için küçük parmağını keserek gönderdi. Race Beydâ ile yapılan anlaşmanın ardından Sultan Mahmûd, İlig Nasr'ın Horasan'daki neden olduğu meseleleri halletmek üzere Gazne'ye döndü.²¹ Halaç Türklerinden topladığı askerlerle ordusunu güçlendiren Sultan Mahmûd Belh'e hareket etti. Sultan'ın gelmekte olduğunu

¹⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VII, 487.

¹⁶ Fersah, üç millik yani 6 km'lik bir mesafeye tekabül eden ölçü birimidir. Bkz. Walther Hinz, *İslam'da Ölçü Sistemleri*, (Çev. Acar Sevim), (İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1990), 76; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993), C. I, 609.

¹⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VII, 487.

¹⁸ Hunkan, *Türk Hakanlığı Karahanlılar*, 156.

¹⁹ Mâverâünnehr fatihi ve hâkimi İlig Nasr, sikkelerde "İlig", yazılı metinlerde ise "İlig Han" diye meşhur olduğundan, Mîrhând, Mâverâünnehr hâkimi Ali Tegin'i de "İlig Han" olarak tavsif etmiştir. Halbuki Ali Tegin 1032'de kendini "Tamgaç Buğra Kara Hakan" ilan etmeden önce sikkelerde genellikle sadece "İlig" ya da "Arslan İlig" unvanları ile zikredilmekte idi. Hunkan, "Mâverâünnehr'de Ali Tegin Oğulları: Kutlug Ordu Devleti (1020-1041)", *BİLİG (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)*, S. 40, Kış/2007, 70.

²⁰ Curfâdekanî, *Tercüme-i Târih-i Yemîni*, 281-282; Gerdizî, *Zeynu'l Ahabâr*, 389-390; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VII, 486-487; İbn Haldûn, *Târihu İbn Haldûn*, C. IV, (Beyrut: Neşr. Halil Şehhâde-Süheyl Zekkâr, Dârü'l-Fîkr, 2001), 482-483; Hamdullâh Mustevfi-yi Kazvîni, *Târih-i Güzide*, (Çev. Mürsel Öztürk), (Ankara: TTK Yay., 2018), 315; Mîrhând, *Târih-i Ravzatu's-safâ*, C. IV, 97; Bosworth, *The Ghaznavids Their Empire in Afghanistan and Eastern Iran 994-1040*, 52; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 48-49; Haig, "The Yamîni Dynasty Of Ghazni And Lahore, Commonly Known As The Ghaznavids", 14-15; Habib, *Sultan Mahmud Of Ghazni*, 26; Bayur, *Hindistan Tarihi*, 142; Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 23-24; V.V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, (Haz. Hakkı Dursun Yıldız), (Ankara: TTK Yay., 1990), 154-156-157.

²¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. IX, 154; İbn Haldûn, *Târihu İbn Haldûn*, C. IV, 483; Yılmaz, A, *Sultan I. Mesûd Devri Gazneliler Tarihi (1030-1041)*, 61.

öğrenen Cafer Tegin, Tirmiz'e çekilmek zorunda kaldı. Sultan Mahmûd, savaş yapmadan yeniden Belh'in kontrolünü sağlayarak, Karahanlı kuvvetlerini Horasan'dan uzaklaştırdı (Eylül 1006).²²

3.2. Kalincâr Seferi (410/1019)

Bölge hakkında girişte ve Sultan Mahmûd'un Kevâkir Seferi (396/1005) esnasında meydana gelen olaylardan kısaca bahsettiğimiz üzere Gazneli ordusu Kevâkir'e gelince Raca Beydâ, Sultan Mahmûd karşısında bir varlık gösteremeyerek Kalincâr Kalesi'ne sığınmıştı. Gazneliler, Multan sonrasında Kalincâr'a yönelmişken İlig Nasr'ın neden olduğu olaylar yüzünden racayla anlaşma yapıp kuşatma yarıda bırakılmıştı. Gazne'ye döndükten sonra kendisine karşı oluşturulan ittifakları haber alan Sultan Mahmûd (410/1019) yılı sonbaharında Kalincâr Racası Gandâ (Nandâ)²³ ve müttefiklerini itaat altına almak için yeni bir Hind seferine çıktı. Triloçanpal'ın diğer müttefikleriyle birleşip güç kazanmasını engellemek isteyen Sultan Mahmûd, onu takip edip Ramganga (Ruhut) Nehri kenarında sıkıştırarak gece olmasını bekledi. Gece olunca Gazneli askerleri tulumlarını şişirerek, arkalarına bağladılar ve kendilerini suya atıp nehri geçerek önemli bir zafer elde ettiler. Triloçanpal'ın askerlerinin çoğu öldürülürken, geriye kalan az sayıdaki asker ise esir edildi. Bu sefer sonucunda Gazneliler çok sayıda ganimet ve iki yüz fil elde etti.²⁴

4. Sultan Mahmûd'un Lokhot (412/1021) ve Gvalior (413/1022) Seferi

Sultan Mahmûd, altı yıl önce zorlu kış şartlarından dolayı ele geçiremediği Keşmir'i almak için yeniden Hindistan üzerine sefere çıktı. Gazne'den (Eylül/Ekim 1021) tarihinde yola çıkan Sultan önceki seferinde kendisine Keşmir yolunu kapatan Lokhot (Lohot/Loharin) Kalesi'ni kuşattı. Fakat bir kez daha çetin kış şartlarından dolayı kuşatmayı yarıda kesmek zorunda kaldı. O yıl kışı Pencap'ta geçiren Sultan Mahmûd, (Mart/Nisan 1022)'de Gazne'ye dönerken Keşmir üzerine yapılan ikinci seferde de bir sonuç alınamadı.²⁵

Gazneliler (413/1022) tarihinde Kalincâr Racası Gandâ'ya (Nandâ) karşı harekete geçti. Gazneli kuvvetleri ilk önce Gvalior'a²⁶ (Gvâlior) gelerek burayı kuşattı. Sultan Mahmûd'un kuvvetleri karşısında bir varlık gösteremeyen Gvalior Racası Arcan (Ercan) tazminat olarak otuz beş fil vereceğini ilterek barış teklifinde bulundu. Onun isteğinin Sultan Mahmûd tarafından kabul edilmesinden sonra Gvalior bölgesi Gazneliler'a tabi oldu. Sultan Mahmûd, Gvalior Kalesi'ni kontrol altına aldıktan sonra yarım kalan Gandâ (Nandâ) meselesini halletmek üzere sarp arazi üzerine kurulmuş stratejik bir mevkiye bulunan Kalincâr'a yürüdü. Gazneli ordusu korunaklı, çıkışa müsait tek bir yeri olan, yüksek bir dağın zirvesinde bulunan Kalincâr'a vardığı zaman evvela bağlantı yerlerini kontrol altına aldı. Kale müstahkem ve zorlu bir arazide inşa edilmiş olmasından ötürü ordunun hareket alanını sınırlamaktaydı. Kalincâr oldukça büyük ve içerisinde çok sayıda insan barındırmaktaydı. Nitekim kalenin içinde beş yüz tane fil olup insanlara uzun bir müddet yetecek kadar erzak ve su bulunmaktaydı. Sultan Mahmûd, kaleyi muhasara altına aldı ve bu durum bir müddet devam etti. Güçlü Gazneli ordusu karşısında sıkışan Gandâ (Nandâ ve kalede bulunanalar zor durumda kaldı. Gandâ, Sultan Mahmûd karşısında tutunamayacağını fark edince emân isteyip boyun eğdi. Gazneli ordusu karşısında tutunamayan

²² Curfâdekanî, *Tercüme-i Târih-i Yemîni*, 282 vd.; Gerdîzî, *Zeynu'l Ahbâr*, 390; Şebânkârî, *Mecmau'l Ensâb*, 49-50; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VII, 487-488; Hamdullâh Müstevfî, *Târih-i Güzide*, 315; Mîrhând, *Târih-i Ravzatu's-safâ*, C. IV, 97 vd.; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 48-49; Habib, *Sultan Mahmud Of Ghaznin*, 26; Bayur, *Hindistan Tarihi*, 142; Hunkan, *Türk Hakanlığı Karahanlılar*, 154-156-157.

²³ Kalincâr Racası'nın ismi kaynaklarda farklı isimlerle zikredilmektedir. Raca, (İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VII, 486-487)'de "Beydâ" olarak aktarılmaktadır.

²⁴ Gerdîzî, *Zeynu'l Ahbâr*, 398 vdd.; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VII, 574-575; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 94-95; Habib, *Sultan Mahmud Of Ghaznin*, 45-46; Haig, "The Yamîni Dynasty Of Ghazni And Lahore, Commonly Known As The Ghaznavids", 20; Bayur, *Hindistan Tarihi*, 166-167; Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 35-36.

²⁵ Gerdîzî, *Zeynu'l Ahbâr*, 402; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 104-105; Habib, *Sultan Mahmud Of Ghaznin*, 46-47; Haig, "The Yamîni Dynasty Of Ghazni And Lahore, Commonly Known As The Ghaznavids", 22; Bayur, *Hindistan Tarihi*, 166-167; Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 37.

²⁶ Bölge hakkında Bîrûnî; "Kanoj'dan güneydoğuya Ganj Nehri'nin batı yakasına doğru yürüdüğümüzde, buradan otuz fersah uzaklıktaki Jajahûti ülkesine ulaşırsınız. Buranın başkenti Kajurahâ'dır. Burası ile Kanoj arasında Gwaliyar (Gwalior) ve Kâlanjar Hindistan'ın iki meşhur kalesi yer alır". Bîrûnî, *Tahkiku Mâ Li'l-Hind Bîrûni'nin Gözüyle Hindistan*, 134.

Kalincâr Racası Gandâ, yıllık haraç, üç yüz fil ve çeşitli hediyeler²⁷ vermek şartıyla anlaşma yapmak zorunda kaldı. Böylelikle Kalincâr'da Gazneli hâkimiyetini tesis eden Sultan Mahmûd, (Mart/Nisan 1013)'te Gazne'ye geri döndü.²⁸

5.Sultan Mahmûd ve Yûsuf Kadir Han'ın Selçuklular Meselesini Semerkand'da Görüşmesi

Karahanlıları batıda en geniş sınırlarına ulaştıran İlig Nasr'ın (403/1013) tarihinde ölmesinden sonra yerine kardeşi Arslan Han Mansûr geçti ve Gazneliler ile dostane bir siyaset izledi. Arslan Han Mansûr, bu maksatla Gazneli Mahmûd'a bir mektup göndererek: "Senin Hindistan gazâlarıyla meşgul olman benim de (gayri müslim) Türklere karşı gazâyâ çıkmam, birbirimizle uğraşmaktan vazgeçmemiz hem Müslümanların hem de İslâm'ın hayrınadır" diyerek barışçıl bir teklifte bulundu. Karahanlılar tarafından daha önce benzer bir teklifte İlig Nasr tarafından Sebüktegin'e yapılmıştı. Gazneli Mahmûd'un teklife olumlu yaklaşması dostluk anlaşmasının tesisini sağladı.²⁹ Süreç devam ederken işlerin Karahanlılar tarafında kötüye gitmesi ve devlet içerisinde yaşanan sorunlar, artan muhalefet Arslan Han Mansûr'u Gazneliler ile daha da yakınlaştırdı. İlig Nasr'ın sağlığında Arslan Han Mansûr kızını Sultan Mahmûd'un oğlu Mesûd'a³⁰ nişanlamış ve bunu İlig Nasr tasdiklemişti. İki devlet arasında tesis edilen huzuru kalıcı hale getirmek amacıyla elçiler vasıtasıyla Arslan Han Mansûr'un kızını değerli çeyiz ve armağanlarla beraber Belh'te bulunan Mesûd'a getirdiler. Belh'te düzenlenen ihtişamlı düğünden sonra Sultan Mahmûd'un oğlu Mesûd ile nikâhlandı (418/1017-1018). İki devlet arasında olumlu devam eden barış ortamı İlig Nasr'ın ölümünden sonra Gazneli Mahmûd'un Arslan Han Mansûr ile Yûsuf Kadir Han³¹ arasındaki taht kavgasına karışmasıyla bozuldu. Yûsuf Kadir Han rakibi Arslan Han Mansûr'a karşı giriştiği mücadelede Gazneliler'den destek istedi. Bu olaylar üzerine Gazneli Mahmûd Ceyhun Nehri'ni geçerek Mâverâünnehir'e girdi. Fakat Gazneli Mahmûd Karahanlıların kendi aralarındaki mücadeleden yıpranıp zayıflamaları için daha fazla ileriye gitmeyerek taktik değiştirdi. Son gelişmelerden sonra beklentileri gerçekleşmeyen çıkan Yûsuf Kadir Han rakibi ile anlaşmaya karar verdi. Böylece Arslan Han Mansûr ile Horasan'a saldırıp Gazneli topraklarını paylaşmak üzere uzlaştılar. Bu suretle gücünü artıran Karahanlı kuvvetleri epey zamandan sonra Ceyhun'u aşarak Belh'e vardılar. Meydana gelen olayları haber alan Gazneli Mahmûd hızlıca Belh'e geldi. İki ordu arasında gerçekleşen zorlu savaş yine Gaznelilerin zaferiyle neticelendi. Karahanlı askerlerinin çoğu geri çekilirken Ceyhun nehrinde boğularak öldü. Mücadeleden kısa süre sonra Gazneli ülkesine gelen Harezm elçisi Gazneli Mahmûd'u elde edilen zaferden ötürü tebrik etti. Sultan elçiye: "Zaferi nasıl öğrendiniz?" diye sorunca elçi: "Su üzerinde gelen kûlahların çokluğundan" dedi (410/1019-1020).³² Gazneliler, Belh'te (410/1019-1020) Karahanlılar karşısında bir kez daha galip gelirken bu esnada Yusuf'un kardeşi

²⁷ Hinduların Sultan Mahmûd'a takdim ettikleri hediyelerden biri de Kumru'ya benzer bir kuştı. Kuşun özelliklerinden biri de zehirli bir yemek getirildiğinde gözerinden yaşlar boşalması ve akan yaşların taş haline gelmesiydi. Bu taşlar büyük yaralara sürülüp üzerine konulduğunda yara kanayıp iyileşiyordu. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VII, 593.

²⁸ Gerdîzî, *Zeynu'l Ahabâr*, 402-403; Şebânkârî, *Mecmau'l Ensâb*, 54 vd.; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VII, 592-593; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 113-114; Habib, *Sultan Mahmud Of Ghaznin*, 48; Haig, "The Yamîni Dynasty Of Ghazni And Lahore, Commonly Known As The Ghaznavids", 22; Bayur, *Hindistan Tarihi*, 168-169; Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 25; Palabıyık, *Gazneli Mahmud*, 59; Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, 38-39.

²⁹ Curfâdekanî, *Tercüme-i Târih-i Yemîni*, 364-365; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VII, 526-527; Hamdullâh Müstevfî, *Târih-i Güzide*, 316; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 52-53; Bayur, *Hindistan Tarihi*, 152-153; Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, 294; Hunkan, *Türk Hakanlığı Karahanlılar*, 165.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet, Yılmaz, *Gazneli Sultan I. Mesûd'un Evlilikleri*, (Ed. Ayşe Çatalcalı Ceylan- Gözde Sunal). *Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirme- II*, (Ankara: Gece Kitaplığı. 2021), 15-30.

³¹ Bu isminin doğru kullanımı "Kadir" yerine "Kadır" olmalıdır. Konuyla ilgili Kaşğârlı Mahmud: "Kadır, Hakanların sert ve çetin olanına denir. Bundan dolayı Hakanlı (Karahanlı) ulusunun hanlarına Kadır Han derler. Bu kelime Arapçaya uygun düşmüştür; çünkü sert olmak güçten ve kudretten ileri gelir, sert olan kişi istediğini yapabilecek kudrettedir." Dolayısıyla bu ad Arapçadaki "Kadir, kadr, kader" değildir. Kaşğârlı Mahmud, *Divân-ü Lügât-it Türk*, Çev: Besim Atalay, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1985), C. I. 364.

³² Curfâdekanî, *Tercüme-i Târih-i Yemîni*, 366-367; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VII, 566-567; Hamdullâh Müstevfî, *Târih-i Güzide*, 316; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 53; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 170; Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, 299-300; Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 33-34; Hunkan, *Türk Hakanlığı Karahanlılar*, 166-167.

Ali Tegin'de Buhara'yı ele geçirdi. Ali Tegin, Selçuklu Arslan Yabgu³³ ile ittifak kurarak ve onun kızıyla evlenerek Selçuklularla akrabalık bağı kurup gücünü artırdı. Bununla birlikte Selçukluların bölgede her geçen gün itibarı artarken kalabalık nüfuzları Mâverâünnehir'de endişeye neden olmaktaydı. Yaşanan son hadiseler. Yûsuf Kadir Han ve Sultan Mahmûd'un bir görüşme yapmasına neden oldu. Nihayetinde iki büyük Türk hükümdarı Semerkand'da (Mart-Nisan 1025)³⁴ senesinde bir araya geldiler.³⁵ İki taraf arasında karşılıklı değerli hediyelerin takdimi ile başlayan görüşme³⁶ ziyafet ve eğlence ile sürdü. Kapsamlı ve dostça gerçekleşen görüşmeden sonra Yûsuf Kadir Han, Sultan Mahmûd tarafından güzel bir merasimle yolcu edildi. Sultan Mahmûd ona çok iltifatta bulundu. Karahanlı hükümdarı ordugâhına döndüğü vakit Gazneliler tarafından kendisine verilen hediye³⁷ ve silahları görünce hayret etti ve buna nasıl bir karşılık vereceğini bilemedi. Hazinesara derhal kıymetli eşyaları çıkararak getirmesi talimatını verdi. Yûsuf Kadir Han'ın emriyle hazırlanan hediyeler Sultan Mahmûd'a gönderildi.³⁸ Her iki hükümdarında hoşnut kaldığı önemli görüşmeden sonra Yûsuf Kadir Han Kâşgar'a, Sultan Mahmûd ise Gazne'ye döndü. Semerkand görüşmesi³⁹ neticesinde iki devlet içinde önemli olan meseleler hakkında geniş çaplı bir istişare gerçekleştirildi ve Mâverâünnehir'deki olaylar karara bağlandı. Buna göre; Ali Tegin'in kontrolünde bulunan yerler ele geçirildi ve Yûsuf Kadir Han'ın Balâsâgûn'da tahta geçmesi sağlandı. Bunlara ilaveten Karahanlılar ve Gazneliler arasında evlilik yoluyla akrabalık kuruldu. Ayrıca Sultan Mahmûd'un Ali Tegin ile beraber iş tutan Arslan Yabgu'yu Mâverâünnehir ve Türkistan'dan uzaklaştırmasına karar verildi.⁴⁰

Semerkand'da gerçekleşen görüşmede alınan en önemli kararlardan biri şüphesiz Selçuklular meselesiydi. Zira bu husus Yûsuf Kadir Han'ın isteği doğrultusunda Gazneli Mahmûd'un tasarrufuna bırakılmış ve Gazneli Mahmûd'dan bölgede huzursuzluğa neden olan Selçuklu Türkmenlerini, Mâverâünnehir ve Türkistan'dan götürmesini, onların askeri yönlerinden istifade etmesini tavsiye etmişti.⁴¹ Türk Hakanlığı (Karahanlılar) hükümdarı Yûsuf Kadir Han'ın Selçukluları Mâverâünnehir'den uzaklaştırmaktaki ısrarı bölgede hâkimiyetin tesisi hususundaki en büyük engel olarak gördükleri Ali Tegin'in kontrolündeki toprakların alınması olduğu aşikârdır. İlâveten Mâverâünnehir'e kadar zorlanmadan ilerleyen Gazneli Devleti'nin ve Sultan Mahmûd'un Yûsuf Kadir Han'dan daha güçlü olduğu açıktır.

³³ Yabgu; Asya Hunlarından Büyük Selçuklular'a kadar Türk devlet ve topluluklarında görülen idari bir unvandır. Bu hususta detaylı bilgi için bkz. Mehmet Tezcan, "Yabgu Unvanı ve Kullanımı (Kuşanlardan İlk Müslüman Türk Devletlerine Kadar)", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1, (48), 2012, 305-342; Hüseyin Salman-Osman Gazi Özgüdenli, "Yabgu", *DİA*, İstanbul 2013, XXXXIII, 170-171; Bahaeddin Ögel, "Doğu Gök Türkleri Hakkında Notlar", *Belleten*, Sayı, 81, 1957, 120-122.

³⁴ Nazım, görüşmenin 27 Sefer Perşembe 416 (29 Nisan 1025) tarihinde gerçekleştiğini aktarır. Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 55.

³⁵ Gerdîzî, *Zeynu'l Ahbâr*, 406; Şebânkâreî, *Mecmau'l Ensâb*, 57; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VIII, 77-78; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 54-55; Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 34; Hunkan, *Türk Hakanlığı Karahanlılar*, 167 vd;

³⁶ Görüşmeye dair ayrıntılı bilgi için bkz. Gerdîzî, 406 vdd.

³⁷ Yûsuf Kadir Han ve Sultan Mahmûd arasındaki hediyeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Gerdîzî, *Zeynu'l Ahbâr*, s. 406; Barthold, *Moğol İstilâsına Kadar Türkistan*, 303-304.

³⁸ Gerdîzî, *Zeynu'l Ahbâr*, 409; Şebânkâreî, *Mecmau'l Ensâb*, 57-58; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 54-55; Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 34; Barthold, *Moğol İstilâsına Kadar Türkistan*, 304 vd; Hunkan, *Türk Hakanlığı Karahanlılar*, 167 vd.

³⁹ Kadir Han Yûsuf ve Sultan Mahmûd'un görüşmesi hakkında kaynaklarda geçen bilgilerin analizi ve detaylı izahatı için bkz. Hunkan, *Türk Hakanlığı Karahanlılar*, 167 vd.

⁴⁰ Gerdîzî, *Zeynu'l Ahbâr*, 410; Minhâc-i Sirâc el-Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâsirî (Gazneliler, Selçuklular, Atabeglikler ve Harezmşâhlar)*, (Tercüme Notlar Erkan Göksu), (Ankara: TTK Yayınları, 2015), 34-35; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 55-56; Merçil, *Gazneliler Devleti Tarihi*, 35; Hunkan, *Türk Hakanlığı Karahanlılar*, 172-175.

⁴¹ el-Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâsirî*, 34-35; Zahirüddîn Nişâbü'rî, *Selçuknâme*, Neşr. Mîrzâ İsmâil Afşâr, (Tahran: İntişârât-i Kelâle-ı Hâver, 1332 hş.), 11.

6. Gazneli Mahmûd-Arslan Yabgu Görüşmesi ve Yabgunun Kalincâr Kalesi'ne Hapsedilmesi

Dönem kaynaklarının aktardığı bilgilere göre; Arslan Yabgu'nun Gazneliler ve Sultan Mahmûd'la henüz karşılaşmamış, onları yeterince tanımamış olmasına rağmen onlar hakkında özgüveni yüksek ifadeler kullanmaktan çekinmediği aktarılmaktadır. Konuyla ilgili olarak Şebânkâreî; “Türkmenlerin Emiri (Arslan Yabgu) cesur bir adamdır. Yanında Gazneli Sultan Mahmûd'dan bahsedildiği zaman onu eleştirmekten çekinmezdi. Sultan Mahmûd'un filleri varsa, bizim de oklarımız var; eğer bir savaşa tutuşursak, okun darbesi onun bütün ordusunu delip geçebilir” konuşmalarına vurgu yaparak Arslan Yabgu'nun korkusuz ve cesur biri olduğunu aktarmaktadır.⁴² Semerkand görüşmesinden sonra Sultan Mahmûd, Arslan Yabgu'nun artan kuvveti ve Mâverâünnehir'deki faaliyetlerini daha iyi anlamak için bir mektup göndererek onu otağına davet etti.⁴³ Türk-İslâm dünyasının en güçlü hükümdarı ile yapacağı görüşmenin ününü artıracaklarını ve gücünü çoğaltacaklarını sanan Arslan Yabgu beraberinde üç yüz süvari ve oğlu Kutalmış⁴⁴ (ö. 455/1063) ile birlikte Türkmen külâhını⁴⁵ bir yana eğik biçimde başına giymiş, dağ parçası gibi bir ata binmiş şekilde Gazneli Sultan Mahmûd'un ordugâhına geldi.⁴⁶

Sultan Mahmûd, huzuruna gelen Arslan Yabgu şerefine bir ziyafet tertip etti. Bu organizasyon sırasında Arslan Yabgu'nun hâkim olduğu kuvvetin sayısını öğrenip gücünü sınamak isteyen Sultan Mahmûd'un sorduğu sorular üzere meşhur konuşma gerçekleşir. “Asker ihtiyacım olursa bana ne kadar yardım yapabilirsiniz” diye sorar. Silâhdârından bir yay alan Arslan Yabgu, içkinin ve gençliğin verdiği gururla, “Bu yayı kendi kabileme gönderirsem otuz bin kişi hemen atlanırlar.” Sultan Mahmûd tekrar sorar. “Daha fazlasına ihtiyacım olursa?” Arslan Yabgu bu defa bir ok alır. Sultana doğru atar ve “Bu oku kabileme gönderdiğim zaman on bin kişi daha gelir” der. Sultan aynı soruyu tekrar sorar nihayetinde Arslan Yabgu bir yay ve üç ok ile yüz bin atlı toplayabileceğini taahhüt eder. Sultan Mahmûd'un son kez “Daha fazlasını istesem?” diye sorması üzerine ise önce “Şu oklardan birini Balhan'a gönder yüz bin bin atlı daha gelir” daha sonra ise “Bu oku Türkistan'a gönder iki yüz bin bin atlıda istesen gelir” yanıtını verir. “Bir yay ve üç okla maaşsız ve ücretsiz bu kadar orduyu emre amade edebilen bir kimsenin işini hor görmemeli” diyen Sultan Mahmûd bu görüşmeden kısa süre sonra Arslan Yabgu ve mahiyetini tutuklatarak (1025) Kalincâr Kalesi'ne hapsedti.⁴⁷ Arslan Yabgu yedi yıl Kalincâr'da tutuklu kaldı. Onun kabilesinden hayl⁴⁸ iki Türkmen gelip uzun bir süre o esir iken

⁴² Şebânkâreî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Mecmau'l Ensâb*, Neşr. Mîr Hâşim Muhaddis, (Tahran: Müessesese-yi İntişârât-ı Emîr Kebîr, 1363 hş.), 58-59.

⁴³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VIII, s. 6-77-78 Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Kuruluş Devri*, (Ankara: TTK Yay., 2011), C. I, 80

⁴⁴ Kutalmış (ö. 455/1063), Arslan Yabgu'nun oğludur. Gazneli Sultan Mahmûd tarafından babası ile beraber esir edilerek Kalincâr Kalesi'ne hapsedilmesine rağmen kaleden bir fırsatını bularak kaçmayı başardı. Sonrasında Buhara'ya dönen Kutalmış emrindeki Oğuzlar'la birlikte babasını kurtarmak için harekete geçti. Faruk Sümer, “Kutalmış”, *DİA*, C. XXVI, Ankara 2002, 480.

⁴⁵ Türk gelenek ve kültürüne göre: Şapkayı bir tarafa eğmek bir nevi kendini beğenme ve yiğitlik tezahürüdür. Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Kuruluş Devri*, C. I, 76/ not.1.

⁴⁶ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanlar*, (Ankara: AÜDTCF Yayınları, 1972), 67-68.

⁴⁷ Sultan Mahmûd ve Arslan Yabgu arasındaki görüşme hakkında detaylı bilgi için bkz, İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C. VIII, 6-77-78; Nişâbüri, *Selçûknâme*, 11-12; Hamdullâh Müstevfî, *Târîh-i Güzîde*, 342; el-Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâsirî*, 60; Nişâbüri, *Selçûknâme*, 12; Aksaraylı Kerimeddin Mahmud'un *Müsameret-al-ahyar* adlı Farsça tarihinin tercümesi, (Çev. M. Nuri Genç Osman Önsöz ve notlar F. N. Uzluk), (Ankara: 1943), 106-107; Reşîdüddin Fazlullah, *Câmiu't-tevârih*, (Çev. E. Göksu-H. H. Güneş), (İstanbul: Selenge Yayınları, 2010), 76-77; Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Ravendî, *Râhat-üs-Sudur ve Âyet-üs-Sürûr*, (Çev. Ahmet Ateş), (Ankara: 1999), C. I, 88; Erkan Göksu, “Ok ve Yayın Türk Devlet Geleneği ve Hâkimiyet Anlayışındaki Yeri”, *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları, (International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic)*, Volume 5/2 Spring 2010, 986-1011; Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanlar*, AÜDTCF Yayınları, Ankara 1972, 67.

⁴⁸ “Hayl” kelimesinin Arapça at anlamına geldiği malumdur. Ancak söz konusu kelime, ıstılahî olarak “askeri kıta, birlik” anlamında da kullanılmış ve bu kıta veya birliğin başındaki emire de “serhayl (سر خیل), “haylbaşı (خیل بشی), veya “hayltaş (خیل تاش) adı verilmiştir. Karahanlılar zamanında da otağ ile on otağ arasında bir birlik olduğu anlaşılan hayl (hîl)'in mevcudu hakkında veya “haylbaşı”nın kaç kişilik bir birliği kumanda ettiği hakkında kesin malumat bulunmamakla birlikte üç dört kişilik küçük birliğe dahi haly denildiğine dair kayıtlar mevcuttur. Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 2002, 217-218-2019; Reşîdü'd-dîn Fazlullah, *Câmi'ü't-Tevârih*, (Çev. Erkan Göksu-H. Hüseyin Güneş), Selenge Yayınları, İstanbul 2010, 76/not.21; Nizâmü'l-Mülk, *Siyâset-Nâme*, (Haz. Mehmet Altay Köymen), TTK Basımevi, Ankara 2013, 86; Nazım, hayltaşların on kişilik küçük bir süvari birliği olduğunu zikretmektedir. Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 141-142; *Târîh-i Beyhâkî*'de bu tabirin rütbe olduğuna dair bir işaret yoktur. Daha ziyade bir sınıf veya makama hasredilmiş bir tabir gibi görünmektedir. Hayltaşların iyi birer binici olmaları sebebiyle öncelikle haberci olarak kullanıldıkları

hamallık ve sakilik yapıp su taşıdılar. Nihayet bir gün bir fırsatını yakalayıp Arslan Yabgu'yu gördüler. Onu gece kaçırmak için bir çare aradılar ve bunu gerçekleştirdiler. Horasan güzergâhında ilerlediler karşlarına bir orman çıktı. Kafaları karıştığı için şaşkınlıkla yolu kaybettiler. Sabahleyin güneş doğdu ve kale muhafızı yaşananlardan haberdar oldu. Onları takip eden Gazneli askerleri Arslan Yabgu'yu yakalayarak daha sıkı bağladılar.⁴⁹ Arslan Yabgu yedi sene esir kaldığı Kalincâr'da (423/1032) yılında vefat etti.⁵⁰ Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış, kale civarında kendini belli etmeksizin birkaç yıl dolaştı. Babasının vefat ettiğini öğrenince, amcalarının yanına döndü ve durumu onlara anlattı.⁵¹

Semer kand görüşmesi ve sonrasında meydana gelen olaylara bakıldığı zaman Gaznelilerin mücadelenin fazla olduğu Mâverâünnehir'i Hindistan gibi daha kârlı yerler varken ele geçirme niyetinde olmadıkları görülmektedir. Sultan Mahmûd yönetiminde Gaznelilerin sadece Belh, Gazne, Kalincâr ve Hindistan güzergâhını emniyet altına almak için Mâverâünnehir'in güney vilayetlerini kendilerine bağlamakla yetinmeyi uygun gördükleri anlaşılmaktadır. Semer kand görüşmesinin diğer önemli bir sonucu da Mâverâünnehir'in güneyini de kaybeden Karahanlıların bölgede üstünlüğü Gaznelilere kaptırması ve bu yüzden doğrudan hilafet ile bağlarının kesilmesidir. Böylelikle güçlü öngörüsü ve liderlik özellikleriyle temayüz eden Sultan Mahmûd doğudaki en güçlü Türk-İslâm hükümdarı olurken Sâmanî Devleti'nin mirasını içine alan toprakların tamamına hâkim oldu. Kalincâr'da kontrolün sağlanmasıyla birlikte bölgede uzun seneler sürecektir olan Türk hâkimiyeti pekiştirilmiş oldu.⁵²

SONUÇ

Gaznelilerin Hindistan'a düzenlediği seferler ortaçağ İslâm devletlerinin ve bunu kendilerine örnek alan Müslüman Türk devletlerinin âdetidir. Bu gelenek kaynaklarda cihad, fetih veya i'la-yı kelimetullah gibi farklı adlarla tanımlanmaktadır. Gazneliler özellikle Sultan Mahmûd'un Hindistan'a düzenlediği seferler ile nam salmış dahası özdeşleşmiştir. Gazneliler zamanında gerçekleşen bu seferler yalnızca gayrimüslimler ve Hintliler üzerine değil aynı zamanda coğrafyada yaşayan Müslüman hükümdarlar üzerine de tertip edilmiştir. Ekseriyetle askeri yönleriyle ön plana çıkan bu faaliyetler bölgede bir taraftan İslâmiyet'in yayılmasını sağlarken diğer yandan da Türkistan'dan gelen Türklere yeni vatanlar açılmasına vesile olmuştur. Sultan Mahmûd Gazneli tahtına geçtikten sonra bir yandan Horasan ve Mâverâünnehir'de hâkimiyetini tesis ederken diğer taraftan da babası Sebüktegin'in başlatmış olduğu Hindistan siyasetine önem vermiş ve sürdürmüştür. Gaznelilerin siyasetinde ismi sıklıkla zikredilen Kalincâr, Hindistan'a yapılan seferlerde ve Arslan Yabgu meselesinde öne çıktı. Kale, Arslan Yabgu'nun esir edilerek tutuklanmasıyla Selçuklu tarihi açısından da kritik öneme sahip oldu. Nitekim Arslan Yabgu'nun Gazneliler tarafından tutsak edilmesi ve vefatı, Selçukluların devlet kurma sürecini geciktirmekle beraber, ailenin yönetiminin Mikail'in oğullarına (Tuğrul ve Çağrı) geçmesine zemin hazırladı. Bu bağlamda Kalincâr Kalesi'nin oynadığı rol, Gaznelilerin Hindistan'daki hâkimiyetini güçlendiren önemli bir anahtar olmakla birlikte, aynı zamanda bölgenin siyasi dinamiklerini ve güç dengelerini de derinlemesine etkilemiştir.

anlaşılmaktadır. Bu sınıfın kaç kişiden meydana geldiğini söylemek mümkün değilse de en az beş yüz kişilik birlik oldukları söylediği gibi binicilikteki maharetleri sebebiyle daha çok öncü birliği olarak tercih edildikleri ve bu durumlarda bir hâcibin idaresinde kumandasında bulundukları söylenebilir. Güller Nuhoglu, "Beyhaki Tarihi'ne Göre Gaznelilerde Devlet Teşkilatı ve Kültür", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1995, 332; Yine *Târîh-i Beyhaki*'de pek çok yerde onlara görev verildiğinde herkesin elinden gelen yardımı göstermesi gerektiği ve Sultan Mahmûd'un Şehzade Mesûd için gönderdiği haytaşın her yetkiye sahip olmasından onlara verilen önem daha iyi anlaşılmaktadır. Beyhakî, *Târîh-i Beyhakî*, s. 108-109; ayrıca bkz. Hasan Enverî, *İstîlâhât-ı Dîvânî-i Devre-i Gaznevî ve Selçukî*, Tahran İntişarat İlmi, 1270 hş., 131.

⁴⁹ Reşîdü'd-dîn Fazlullah, *Câmi'ü't-Tevârih*, 78-79.

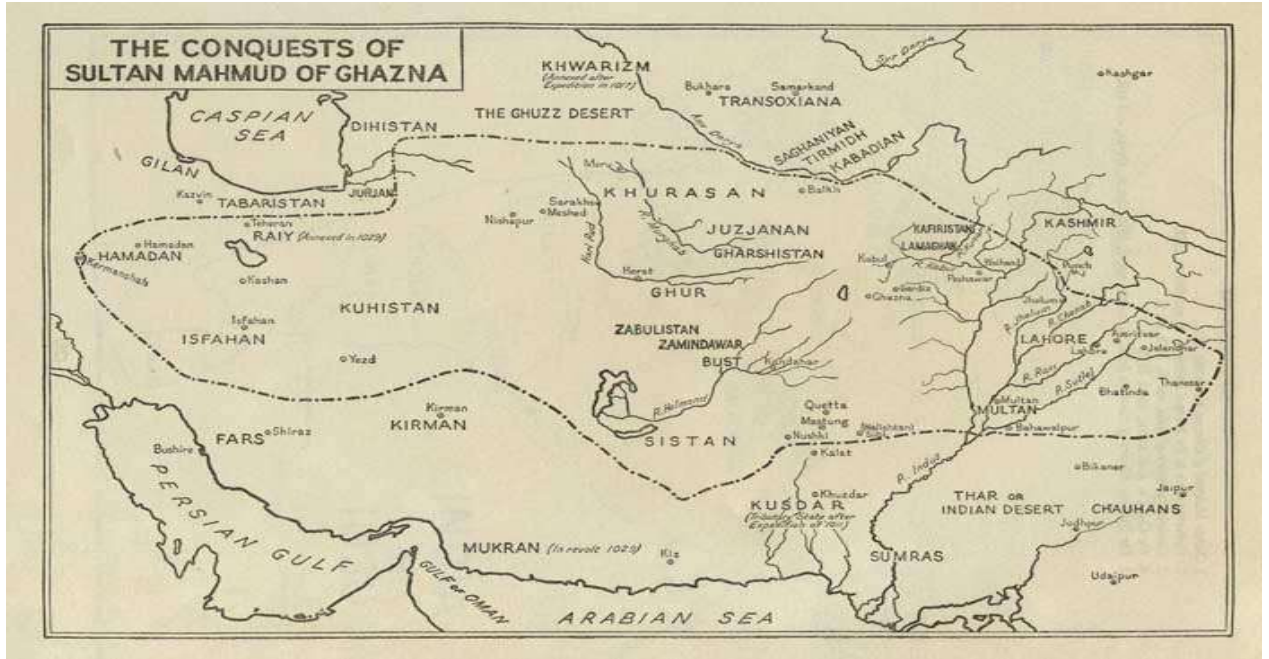
⁵⁰ Reşîdüddîn Fazlullah, *Câmiü't-tevârih*, 78-79; el-Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâsirî*, 66; Gerdîzî, *Zeynu'l Ahbâr*, 410; Zahirüddîn Nîşâbü'rî, *Selçûknâme*, 12; Ravendî, *Râhat-üs-Sudur ve Âyet-üs-Sürûr*, 89-101; Şebânkâreî, *Mecmau'l Ensâb*, 58-59; Mîrhând, *Târîh-i Ravzatu's-safâ*, C. IV, 242; Müneccimbaşî, *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi*, (Haz. Ali Öngül), I, (İstanbul: Kabalcı Yayıncılık 2017), 48; Aksaraylı Kerimeddin Mahmud'un *Müsameret-al-ahyar* adlı Farsça tarihinin tercümesi, 107-108; Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Kuruluş Devri*, 69; Nazım, *The Life and Times Of Sultan Mahmud of Ghazna*, 63-64.

⁵¹ Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Kuruluş Devri*, C. I, 89-95.

⁵² el-Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâsirî*, 35; ayrıca bkz. Hunkan, *Türk Hakanlığı Karahanlılar*, 176 vd.

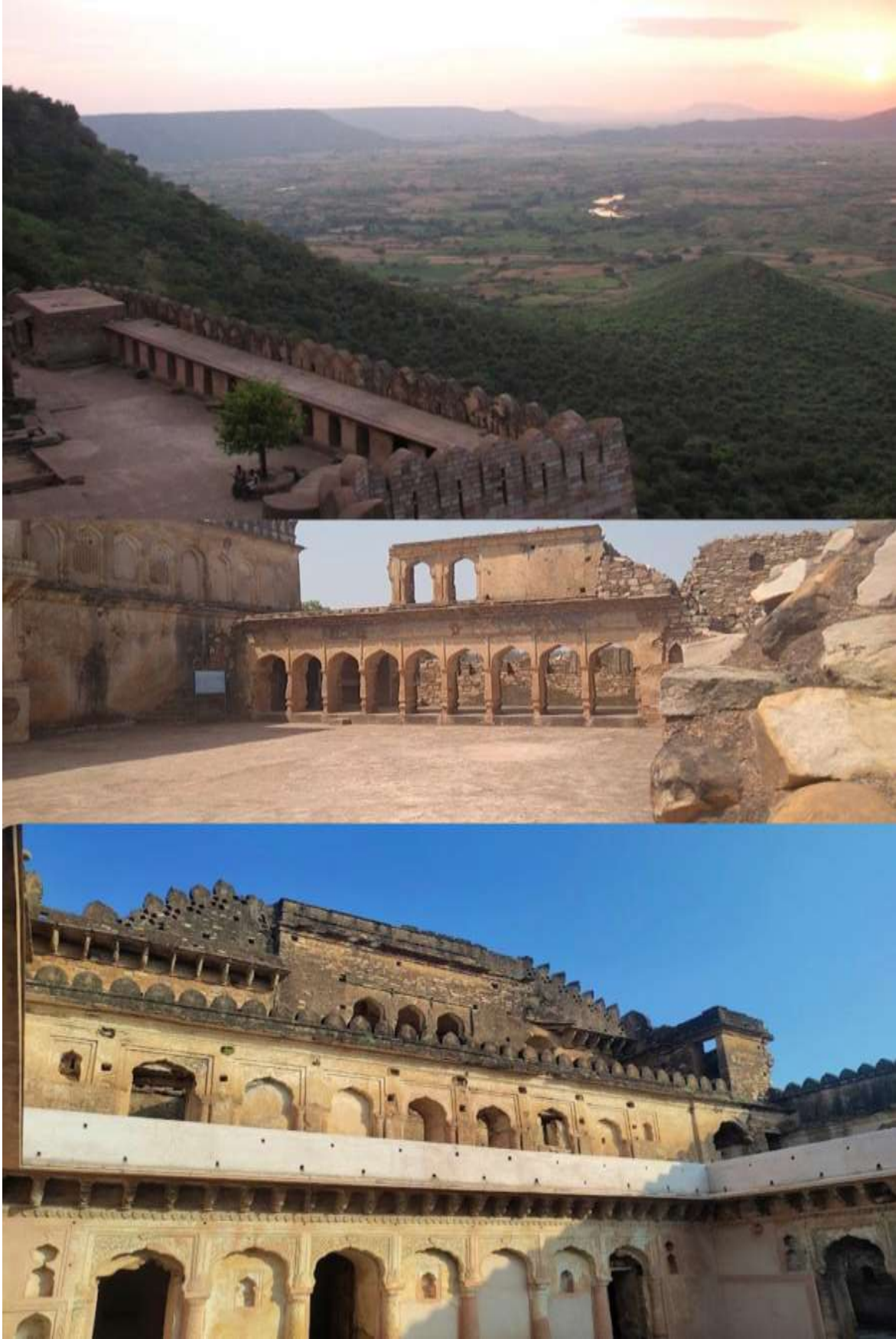
Harita⁵³ Kalincâr Geniş Görünüm

Harita⁵⁴ Sultan Mahmûd'un Fetihleri

⁵³ Yuri Bregel, *An Historical Atlas Of Central Asia*, Brill, Leiden, 2003, 27.

⁵⁴ Bosworth, *The Later Ghaznavids: Splendour And Decay, The Dynasty in Afganistan North India 1040-1186*, IX.

<https://www.google.com/maps/place/Kalincar> (Erişim Tarihi 27.11.2025).Harita⁵⁵ Güncel Google görünüm

KAYNAKÇA

- Aksaraylı Kerimeddin Mahmud'un *Müsameret-al-ahyar adlı Farsça tarihinin tercümesi*, (Çev. M. Nuri Genç Osman Önsöz ve notlar F. N. Uzluk), Ankara: 1943.
- Barthold, V. V., *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, (Haz. Hakkı Dursun Yıldız), Ankara: TTK Yay., 1990.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Hindistan Tarihi*, Ankara: TTK Yay., C. I, 1987.
- Begde, Prabhakar V., *Forts And Palaces Of India*, New Delhi: Sagar Publications, 1982.
- Bosworth, C. E., *The Ghaznavids Their Empire in Afghanistan and Eastern Iran 994-1040*, Edinburgh: University Press, 1963.
- Bregel, Y. (2003). *An Historical Atlas of Central Asia*, Leiden-Boston: Brill, 2003.
- Curfâdakânî, Ebû's-Şeref Nâsîh b. Zafer, *Tercüme-yi Târih-i Yemînî*, Neşr. Ca'fer Şiâr, Tahran: Bungâh-i Tercüme ve Neşr-i Kitap, 1357 hş.
- Durak, Neslihan, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2000.
- Ebû Reyhân Muhammed b. Ahmed el-Bîrûnî, *Tahkîku Mâ Li'l-Hind Bîrûnî'nin Gözüyle Hindistan*, (Çev. Kıvameddin Burslan), Ankara: TTK Yay., 2015.
- Enverî, Hasan, *İstîlâhât-ı Dîvânî-i Devre-i Gaznevî ve Selçukî*, İntişarat İlmi, Tahran 1270 hş.
- Friedmann, Y, "Multan", *El C. VIII*, 1993.
- Genç, Reşat, *Karahanlı Devlet Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 2002.
- Gerdîzî, Ebû Saîd Abdülhay b. ed-Dahhâk b. Mahmûd, *Zeynü'l Ahbâr*, Neşr. Abdülhay Habîbî, Tahran: Dûnyâ-yi Kitâb, 1363 hş.
- Göksu, Erkan, "Ok ve Yayın Türk Devlet Geleneği ve Hâkimiyet Anlayışındaki Yeri", *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları*, (International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic), Volume 5/2 Spring 2010.
- Göksu, Erkan. Alptegin: Köle Pazarından Gazne Tahtına, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi (TDAD)*, 191, (Nisan 2011).
- Habib, Muhammad, *Sultan Mahmud Of Ghaznin*, New Delhi: 1967.
- Haig, Wolseley, "The Yamînî Dynasty Of Ghazni And Lahore, Commonly Known As The Ghaznavids", *The Cambridge History of India: Turks and Afghans*, (ed. J. Wolseley Haig), Cambridge At The University Press 1928, Volume III.
- Hamdullâh Mustevfî-yi Kazvînî, *Târih-i Güzîde*, (Çev. Mürsel Öztürk), Ankara: TTK Yay., 2018.

- Hinz, Walther, *İslâm'da Ölçü Sistemleri*, (Çev. Acar Sevim), İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1990.
- Hunkan, Ömer Soner, "Mâverâünnehr'de Ali Tegin Oğulları: Kutlug Ordu Devleti (1020-1041)", *BİLİĞ (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)*, S. 40, (Kış/2007): 35-77.
- Hunkan, Ömer Soner, *Türk Hakanlığı Karahanlılar*, İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.
- İbn Haldûn, Ebû Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed, *Târîhu İbn Haldûn*, IV, Neşr. Halil Şehhâde-Süheyl Zekkâr, Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2001.
- İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasan İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Kâmil fî't-Târih*, I-X, (Trc. Abdullah Köşe-Ahmet Ağırakça-M. Beşir Eryarsoy-Yunus Apaydın-Abdülkerim Özaydın), İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2016.
- Kaşgârlı Mahmud, *Divân-ü Lügât-it Türk*, (Çev. Besim Atalay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1985, C. I.
- Köymen, Mehmet Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Kuruluş Devri*, Ankara: TTK Yay., 2011.
- Merçil, Erdoğan, *Gazneliler Devleti Tarihi*, Ankara: TTK Yay., 1989.
- Minhâc-i Sirâc el-Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâsirî (Gazneliler, Selçuklular, Atabeglikler ve Harezmsâhlar)*, (Tercüme Notlar Erkan Göksu), Ankara: TTK Yay., 2015.
- Mîrhând, Mîr Muhammed b. Seyyid Burhâneddîn Hâvendşâh, *Târih-i Ravzatü's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ*, C. IV, Tahran: İntişârât-i Pirûz, 1338 hş.
- Muhammed b. Ali b. Süleyman er-Ravendî, *Râhat-üs-Sudur ve Âyet-üs-Sürûr*, (Çev. Ahmet Ateş), Ankara: 1999, C. I.
- Müneccimbaşı, *Câmiu'd-Düvel Selçuklular Tarihi*, (Hazırlayan Ali Öngül), I, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2017.
- Nazım Muhammed, *The Life and Times Of Sultan Mahmûd of Ghazna*, Cambridge At University Press: 1931.
- Nizâmü'l-Mülk, *Siyâset-Nâme*, (Haz. Mehmet Altay Köymen), TTK Basımevi, Ankara 2013.
- Nuhoğlu, Güller, "Beyhaki Tarihi'ne Göre Gaznelilerde Devlet Teşkilatı ve Kültür", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul 1995.
- Ögel, Bahaeddin, "Doğu Gök Türkleri Hakkında Notlar", *Belleten*, sayı, 81, 1957.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993, C. I.

- Palabıyık, M. Hanefi, “Gaznelilerin Hindistan Seferleri”, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl.11, Sayı.32, (Yaz 2007).
- Palabıyık, M. Hanefi, *Gazneli Mahmud*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2023.
- Reşîdüddîn Fazlullah, *Câmiu't-tevârih*, (Çev. E. Göksu-H. H. Güneş), İstanbul: Selenge Yayınları, 2010.
- Rezavi, S. A. N. (2002), The Medieval Fort Of Kalinjar And Its History, *Proceedings of the Indian History Congress*, Indian History Congress, 2002, Vol. 63 (2002): 1233-1259.
- Salman, Hüseyin-Özgüdenli, Osman Gazi, “Yabgu”, *DİA*, İstanbul 2013, C. XXXXIII.
- Sümer, Faruk, “Kutalmış”, *DİA*, C. XXVI, Ankara 2002.
- Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanlar*, AÜDTCF Yayınları, Ankara 1972.
- Şebânkâreî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Mecmau'l Ensâb*, Neşr. Mîr Hâşim Muhaddis, Tahran: Müessese-yi İntişârât-i Emir-i Kebîr, 1363 hş.
- Tezcan, Mehmet, “Yabgu Unvanı ve Kullanımı (Kuşanlardan İlk Müslüman Türk Devletlerine Kadar)”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, (48).
- Uslu, Recep, Sind'de İslâm Fetihleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul 1990.
- Yılmaz, A. “Alp Tegin'in Sâmânî Emîrleriyle Olan Münasebetleri, Gazne ve Tohâristan'daki Faaliyetleri”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Mart, Yıl 11, Sayı XXXIII, 2018.
- Yılmaz, Ahmet, Gazneli Sultan I. Mesûd'un Evlilikleri. (Ed. Ayşe Çatalcalı Ceylan- Gözde Sunal). *Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirme- II*, Ankara: Gece Kitaplığı. 2021.
- Yılmaz, Ahmet, *Sultan I. Mesûd Devri Gazneliler Tarihi (1030-1041)*. Ankara: Fenomen Yayıncılık, 2021.
- Zahîrüddîn Nîşâbü'rî, *Selçûknâme*, Neşr. Mîrzâ İsmâîl Afşâr, Tahrân: İntişârât-i Kelâle-ı Hâver, 1332 hş.